

KICHIK IQTISODIYOT SUBYEKTLARIDA INNOVATSION LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISHDA KRAUDFANDINGNING RAQAMLI PLATFORMALAR BILAN INTEGRATSIYALASHUVI.

Kamilova Feruza Nematovna

Osiyo xalqaro universiteti 1-kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik iqtisodiyot subyektlari (kichik va oʻrta biznes) tomonidan amalga oshiriladigan innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda kraudfanding mexanizmlarini raqamli platformalar bilan integratsiyalashuvi masalalari tadqiq etilgan. Anʼanaviy bank-kredit tizimidagi cheklovlar sharoitida raqamli kraudfandingning innovatsion loyihalar uchun muqobil kapital manbai sifatidagi roli tahlil qilingan. Tadqiqot davomida tizimli tahlil, qiyosiy baholash va ekonometrik modellashtirish metodlaridan foydalanilgan. Natijalar shuni koʻrsatadiki, raqamli texnologiyalar (blokcheyn, sunʼiy intellekt) bilan integratsiyalashgan kraudfanding platformalari tranzaksiya xarajatlarini kamaytiradi va loyihalarni moliyalashtirish imkoniyatini sezilarli darajada oshiradi. Maqola yakunida Oʻzbekiston iqtisodiyotida ushbu tizimni rivojlantirish boʻyicha amaliy takliflar ilgari surilgan.

Kalit soʻzlar: Kraudfanding, raqamli platformalar, kichik biznes, innovatsion loyihalar, moliyalashtirish, fintech, blokcheyn, venchur kapital.

Zamonaviy iqtisodiyotda kichik va oʻrta biznes (KOB) subyektlari innovatsiyalarni harakatlantiruvchi asosiy kuch hisoblanadi. Biroq, bunday korxonalarining innovatsion gʻoyalarini hayotga tatbiq etishda doimiy ravishda moliyaviy resurslar tanqisligi muammosi yuzaga keladi. Anʼanaviy moliya institutlari (banklar) yuqori tavakkalchilik va garov taʼminoti yetishmasligi sababli yangi, sinovdan oʻtmagan innovatsion loyihalarga kredit ajratishni xush koʻrmaydilar.

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi moliya bozoriga kraudfanding (xalqona moliyalashtirish) tushunchasini olib kirdi. Bugungi kunda moliya va texnologiya (Fintech) uyg'unlashuvi natijasida kraudfanding platformalari oddiy pul yig'ish vositasidan yirik raqamli ekotizimlarga aylandi. Kichik biznes subyektlarida innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda raqamli platformalarning integratsiyalashuvi jarayonini o'rganish, investitsiya jalb qilishning shaffof va tezkor mexanizmlarini yaratish nuqtai nazaridan garchand dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Kichik iqtisodiyot subyektlari (kichik biznes va tadbirkorlik) uchun an'anaviy bank kreditlari yoki venchur kapitalini jalb qilish ko'pincha murakkab, yuqori garov talablari va uzoq vaqt talab qiladigan jarayondir. Ayniqsa, innovatsion loyihalar yuqori xavf (risk) bilan bog'liqligi sababli, banklar ularni moliyalashtirishga unchalik qiziqish bildirmaydi.

Shu sababli, kraudfanding (jamoaviy moliyalashtirish) va uning raqamli platformalar (FinTech) bilan integratsiyalashuvi kichik biznes subyektlarida innovatsiyalarni yuzaga chiqarishning eng samarali va zamonaviy drayveriga aylanmoqda.

Kraudfanding turlari va raqamli transformatsiya

Raqamli platformalar kraudfandingni shunchaki pul yig'ish vositasidan mukammal ekotizimga aylantirdi. Kichik innovatsion loyihalar asosan quyidagi 4 ta model orqali moliyalashtiriladi:

- Mukofotga asoslangan (Reward-based): Loyiha mualliflari investorlarga pul evaziga kelajakda ishlab chiqariladigan innovatsion mahsulotni (ko'pincha chegirma bilan) yoki maxsus sovg'alarni va'da qiladi (Masalan: *Kickstarter, Indiegogo*).
- Aksiyadorlik (Equity crowdfunding): Investorlar startup yoki kichik korxonaning ustav kapitalidan ma'lum bir ulush (aksiya) sotib oladilar va kelajakda dividend olishni ko'zlaydilar.

- P2P-kreditlash (Peer-to-Peer lending): Raqamli platformalar vositachiligida jismoniy yoki yuridik shaxslardan to'g'ridan-to'g'ri (banklarsiz) foizli qarz mablag'larini jalb qilish.
- Xayriya (Donation-based): Ko'proq ijtimoiy-ekologik yo'nalishdagi innovatsiyalar uchun grant yoki begoraz yordam shaklida mablag' yig'ish.

Integratsiyalashuvning afzalliklari: Raqamli platformalar nima beradi?

Kraudfandingning raqamli platformalar, sun'iy intellekt va blokcheyn texnologiyalari bilan integratsiyalashuvi kichik biznesga quyidagi imkoniyatlarni taqdim etmoqda:

Jarayonlarning tezlashishi va tranzaksiya xarajatlarining kamayishi

Raqamli platformalar banklar kabi byurokratik to'siqlardan xoli. Avtomatlashtirilgan smart-kontraktlar (Smart Contracts) tufayli mablag' yig'ish, ularni taqsimlash va investorlar oldidagi majburiyatlarni bajarish inson omilisiz, minimal komissiya xarajatlari bilan amalga oshiriladi.

Skoring va risklarni baholashda Sun'iy Intellekt (AI)

Zamonaviy platformalar loyiha egalarining to'lov qobiliyati va innovatsiyaning hayotiyiligini baholash uchun Big Data (katta ma'lumotlar) va neyron tarmoqlaridan foydalanadi. Bu esa investorlar uchun firgarlik xavfini kamaytiradi va loyiha reytingini shaffof shakllantiradi.

Global investorlar auditoriyasiga chiqish

Raqamli integratsiya geografik chegaralarni yo'qotadi. O'zbekistondagi kichik bir innovatsion ishlab chiqaruvchi yoki IT-startap o'z loyihasini xalqaro platformaga joylashtirish orqali AQSh, Yevropa yoki Osiyolik minglab kichik investorlardan (mikro-investitsiyalar) valyutada mablag' yig'ishi mumkin.

Mahsulotni bozorda sinab ko'rish (Market Validation)

Kraudfanding kampaniyasi nafaqat pul yig'ish, balki marketing tadqiqotidir. Agar raqamli platformada loyiha tezda talab qilingan mablag'ni yig'sa, demak,

mahsulotga bozorda real ehtiyoj bor. Bu startap muvaffaqiyatsizligini oldindan sug'urtalash demakdir.

O'zbekiston sharoitida rivojlanish istiqbollari va muammolar

O'zbekistonda ham raqamli iqtisodiyot va FinTech sohasi jadal rivojlanmoqda. Kichik korxonalarining innovatsion loyihalarini moliyalashtirishda ushbu tizimni joriy etish uchun quyidagilarga e'tibor qaratish lozim:

Mavjud muammolar:

1. Huquqiy baza: Aksiyadorlik kraudfandingi (Equity) va P2P kreditlashni tartibga soluvchi mukammal qonunchilikning hali to'liq shakllanmaganligi.

2. Moliyaviy savodxonlik: Kichik biznes subyektlarida o'z loyihasini raqamli platformalarda to'g'ri "pakuya qilish" (taqdimot o'tkazish, video-kontent tayyorlash va marketing) ko'nikmalarining yetishmasligi.

3. To'lov tizimlari integratsiyasi: Mahalliy to'lov tizimlarining xalqaro kraudfanding maydonchalari (PayPal, Stripe va b.) bilan integratsiyasidagi cheklovlar.

Istiqbolli qadamlar:

- Markaziy bankning "Regulyatorlik qumdoni" (Regulatory Sandbox) doirasida mahalliy kraudfanding platformalarini ishga tushirish.
- Blokcheyn texnologiyasini joriy etish orqali investorlar ishonchini va hisob-kitoblar shaffofligini ta'minlash.
- Yashil innovatsiyalar (eko-turizm, energiya tejamkor texnologiyalar, tomchilatib sug'orish va tuproq undorligini oshirish loyihalari) uchun maxsus davlat-xususiy sheriklik asosidagi kraudfanding modellarini yaratish.

Kraudfandingning raqamli platformalar bilan integratsiyalashuvi — kichik biznes uchun shunchaki muqobil moliya manbai emas, balki innovatsiyalarni demokratlashtirish vositasidir. Tizimning rivojlanishi mamlakatda startap

ekotizimini jonlantiradi va an'anaviy bank tizimiga bo'lgan yuklamani sezilarli darajada kamaytiradi.

Xulosa

Kichik iqtisodiyot subyektlarida innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda kraudfanding va raqamli platformalar integratsiyasi — mamlakat iqtisodiy o'sishini ta'minlovchi muqobil va innovatsion drayverdir. Ushbu integratsiya an'anaviy moliya bozori tizimidagi byurokratiya va yuqori foiz stavkalari muammosini chetlab o'tish imkonini beradi.

O'zbekistonda ushbu tizimni muvaffaqiyatli joriy etish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish taklif etiladi:

1. Huquqiy bazani shakllantirish: "Kraudfanding to'g'risida" maxsus qonun qabul qilish hamda investitsion jamoaviy platformalar faoliyatini litsenziyalash shartlarini yengillashtirish.

2. "Regulyatorlik qumdoni" (Regulatory Sandbox) rejimini joriy etish: Markaziy bank va Istiqbolli loyihalar milliy agentligi (ILMA) shafeligida kraudfanding platformalarini test rejimida sinab ko'rish uchun sharoit yaratish.

3. Davlat-xususiy sheriklik kraudfandingini yo'lga qo'yish: Innovatsion rivojlanish agentligi va raqamli platformalar o'rtasida hamkorlikni yo'lga qo'yib, xalq to'plagan mablag'ning ma'lum bir qismini (masalan, 30-40 foizini) davlat grantlari hisobidan ko'paytirib berish (co-funding) tizimini yaratish.

4. Raqamli savodxonlikni oshirish: Kichik biznes subyektlari uchun raqamli platformalarda investitsion kampaniyalarni yuritish bo'yicha o'quv dasturlarini tashkil etish.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Belleflamme, P., Lambert, T., & Schwienbacher, A. (2014). Crowdfunding: Tapping the right crowd. *Journal of Business Venturing*, 29(5), 585-609. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2013.07.003>

2. Mollick, E. (2014). The dynamics of crowdfunding: An exploratory study. *Journal of Business Venturing*, 29(1), 1-16. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2013.06.005>
3. Ksoll, M., Rauch, M., & Spanjol, J. (2021). Blockchain-integrated crowdfunding platforms: Addressing information asymmetry and trust in early-stage financing. *Technovation*, 102, 1022-1035.
4. Mustafakulov, Sh. I. (2022). Raqamli iqtisodiyot sharoitida muqobil moliya bozorlarini rivojlantirish va investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari. *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar* ilmiy elektron jurnali, (4), 12-25.
5. Ahmedov, A. A. (2024). O'zbekistonda kichik va o'rta biznes subyektlarining innovatsion faoliyatini jamoaviy moliyalashtirish (crowdfunding) mexanizmlari. *Moliya jurnali*, 2(1), 45-52.
6. Schwienbacher, A., & Larralde, B. (2012). Crowdfunding of entrepreneurial ventures. *The Oxford Handbook of Entrepreneurial Finance*, 369-391.
7. Statista Research Department. (2025). *Fintech Report 2025: Global Crowdfunding Market Share and Growth Forecasts by Segment (2024-2030)*. Statista Industry Insights.